

Джерела та література

1. Олімпійська енциклопедія. – М., 1980. – 416 с.
2. Тресоин А., Штейнбах В. «История Олимпийских игр, медали, значки, плакаты». – М.: АСТ, Русь-Олимп, 2008. – 387 с.
3. Хавин Б. «Все об Олимпийских играх». – М., 1979. – 537 с.
4. Широнов М., Золоторев В. «Монеты Страны Советов юбилейные и памятные монеты из недргоценных металлов 1921–1991 гг.». – М., 2008. – 301 с.
5. Штейнбах В. «От Афин до Москвы». – М., 1979. – 268 с.

ГЛИНЯНИЙ ПОСУД ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НАУКОВИХ СТУДІЙ МИКОЛИ ФЕДОРОВИЧА СУМЦОВА

О. В. Щербань,

*к. і. н., ст. науковий співробітник
ХІМ*

Анотація: *вперше систематизовано відомості про використання глиняного посуду українцями, наведена в працях відомого українського етнографа Миколи Сумцова. Виокремлено аспекти, які вперше було висвітлено саме в його дослідженнях. Зроблено висновок про те, що на глиняний посуд в контексті культури харчування вчений особливої уваги не звертав, оскільки студіював здебільшого питання обрядовості. Але зафіксував унікальні факти, зміни щодо обрядової кераміки та глечиків з хрестиками, показав зміни в гончарстві Охтирського повіту в останній чверті XIX – на початку XX століття.*

Ключові слова: *Микола Сумцов, Харківщина, глиняний посуд, культура харчування, рюмки-трійчатки.*

Історія української науки XIX – початку XX століття ясно вказує на імена вчених, які спрямовували діяльність наукової спільноти впродовж значної кількості років, під впливом яких виникли «школи», наукові традиції, наукові напрямки. Серед них – Микола Федорович Сумцов (1854–1922), відомий своєю науковою, культурною та громадською діяльністю. Заслужений професор Харківського університету, академік АН УРСР, видатний український історик, етнограф, фольклорист, літературознавець, музейник. Його перу належить численна кількість найрізноманітніших за тематикою та змістом друкованих праць. Насамперед досліджень

з етнографії, історії української й російської літератури, фольклористики, історії мистецтва, музеєзнавства та ін. Життю, науковій і громадсько-політичній діяльності Миколи Сумцова присвячено безліч публікацій. Але, попри це, постать і науковий доробок видатного харків'янина до цього часу привертають неабиякий інтерес. Дана студія присвячена досі не досліджуваній темі – висвітлення науковцем-етнографом питань, що стосуються українського глиняного посуду. Вона є продовженням серії керамологічних досліджень культури харчування українців [21, 22, 23].

Микола Федорович як дослідник сформувався в останній чверті XIX століття – періоді енциклопедичності та універсалізму, підвищеної уваги до всього народного. В цей час оформилися основні напрямки вивчення української народної культури загалом і гончарства зокрема. Микола Сумцов належав до тих вчених, які основну увагу звертали на цілеспрямоване дослідження обрядовості, усної народної творчості. Приміром, весільного обряду. Тому повсякденне використання глиняного посуду для приготування страв і напоїв в часи, коли йому не було альтернативи, для вченого, очевидно, було малоцікавим аспектом. Але етнографічне кредо, на мою думку, найкраще сформульоване Миколою Федоровичем у п'ятому пункті «Програми для збирання етнографічних відомостей про селянське населення Харківської губернії» (1891) (*«подробностями не пренебрегать, как бы сообщаемые факты ни казались малыми и незначительными. (Наука не знает мелочей в народной жизни: для нее все одинаково важно)»* [16, с. VI]), дозволило йому зафіксувати такі деталі щодо використання глиняного посуду, на які інші тогочасні дослідники не звертали увагу. Тому окремі згадки про глиняні вироби в обрядах, оберегові знаки на повсякденному глиняному посуді (гличиках), а також враження Миколи Сумцова від етнографічної екскурсії по Охтирському повіту Харківської губернії досі тиражуються українськими науковцями. Зокрема, керамологами Олесем Пошивайло [7], Людмилою Меткою [6], Костянтином Рахно [8, 9], Анатолієм Щербанем [20] та іншими. Оскільки подана вченим унікальна інформація за понад столітній проміжок часу після опублікування набула значення першоджерела.

Найбільше відомостей щодо глиняного посуду українців міститься в змістовній праці М. Ф. Сумцова *«Очерки народного быта (Из этнографической экскурсии 1901 г. по Ахтырскому уезду Харьковской губернии)»*, опублікованій у Харкові в 1902 році. Надзвичайно високо оціненій сучасником і колегою вченого – професором Єгором Редіним. І досі високо оцінюваній науковцями,

які вважають її джерелом безцінної етнографічної інформації, етнолінгвістичних знань [3, 5]. «Експедиція» Миколи Федоровича складалася із кількох поїздок (липень-серпень 1901 року) по Охтирському і, частково, Лебединському повітах за дорученням і за кошти підготовчого комітету XII Археологічного З'їзду. Вчений проїхав з півночі на південь (від Боромлі до Млинків) Охтирського повіту, відвідавши також Михайлівку та Межиріч Лебединського повіту [4, с. 56–57]. Метою «експедиції» був збір матеріалів для етнографічної виставки, запланованої для експонування під час проведення з'їзду. Враховуючи домінуючий археологічний інтерес його організаторів, учений відвідав ті місцевості, де «розраховував знайти найбільше залишків побутової старовини і такі предмети, які вийшли або виходять з народного вжитку». В результаті, ним було складено кілька порівняльних паралельних колекцій [13, с. 1]. До речі, М. Сумцов діяв згідно загального плану дій Підготовчого комітету як один із кількох збирачів [4, с. 1–2].

Дослідник їздив за Відкритим листом, виданим харківським губернатором. Супроводжували його ознайомлені із Охтирським повітом місцевий земський лікар К. І. Шиманов і студент С. М. Сумцов (син ученого) у якості фотографа. При купівлі предметів йому сприяли вищезгаданий К. І. Шиманов, перший дослідник гончарства Охтирського повіту О. Д. Твердохлебов, С. Н. Грищенко, священник Д. Попов і особливо (за свідченням М. Ф. Сумцова), В. С. Довженкова. На витрати по поїздки було видано чотириста рублів. Про придбані речі, із зазначенням їхньої вартості, в комітет було пред'явлено окремий звіт. Серед них згадуються: «1). Для хати, меблі і посуд, ... тарілки, баклаг, глечики; ... 4). Колекція гончарних виробів з Котельви і Боромлі; 7) кілька предметів весільного ритуалу, зокрема – підсвічники-леви [4, с. 56–57].

З «Каталога виставки XII-го археологічного съезда (в Харькове). Етнографический отдел» можна конкретизувати інформацію стосовно глиняного посуду, зібраного М. Сумцовим під час поїздки по Охтирщині. Серед них були: глиняна тарілка з Охтирки; «курушка» з Сум [4, с. 60–61]; підсвічник, каганець (що вийшов з ужитку), 5 мисок, «широканчик», «глечик, звичайний з хрестиком», куманець, що вийшов з ужитку, носатки, «курушку, дві посудини – барани з Боромлі [4, с. 62]; 7 мисок з Котельви і Млинків [4, с. 62]; 2 «полив'яні горшечки, кахля, «жаровня», чайник і «банка» з «блідо-рожевою» поливою, гончарна чашка і блюдце, «кубишка», баран, золільник, «підворотень» (сірий), плоскун (сірий), стовбун (сірий) [4, с. 62], махіточка сіра, підворотнєве горшчатко,

горщик для квітів з *Котельви* [4, с. 63]; чашка з блюдцем і курушка з *Лебедина* [4, с. 63]; попільниці «жаба», «дракон», «лебідь», дві «мавпи», посудини «дельфін», «свинка» і «свинка синьої поливи», «лев», кубушка, два чайники, кавник, підсвічник, копилка-свинка, підсвічник-«лебідь» з *Межиріча Лебединського повіту* [4, с. 63]. З цього переліку зрозуміло, що Микола Сумцов дещо відійшов від поставленого перед ним завдання, зібравши не лише старовинні, ті що відживають, а й інноваційні вироби, що з'явилися в гончарному асортименті не раніше останньої чверті XIX століття. І дослідник знав про це. Зокрема, щодо виробів з Межиріча, виготовлених Федором Романовичем Падалкою за сприяння графині В. В. Капніст [13, с. 235–236, 237].

Окрім сумцовських знахідок в Етнографічному відділі виставки експонувалася також кераміка, доставлена іншими збирачами з інших населених пунктів Харківської губернії (с. *Нова Водолага* Харківського повіту – збирач А. М. Краснов, Ізюмського повіту – М. А. Криштафович, Вовчанського – В. О. Бабенко, Старобільського – Б. С. Познанський, Охтирського – О. Д. Твердохлебов), а також Полтавської (з музею Полтавського губернського земства та зібраної в Опішні О. Д. Твердохлебовим [4, с. 63]) і Катеринославської (с. Єлизаветівка та *Макарів Яр* [4, с. 64] – О. П. Радакова) з Воронезької, Курської (М. Є. Халанський) та Чернігівської губерній [4, с. 1–2].

Стаття *«Очерки народного быта (Из этнографической экскурсии 1901 г. по Ахтырскому уезду Харьковской губернии)»* є додатковим наслідком збиральницької експедиції. Але описані в ній враження є, на мою думку, ціннішими для української етнографії, ніж зібрані вироби. Оскільки, якщо останні і зберігаються в музеях дотепер – то їх досі не введено до наукового обігу. Очевидно, значна частина зібраних ученим експонатів зберігається нині в Харківському історичному музеї, оскільки він є спадкоємцем колекції Музею Слобідської України, першим директором якого був М. Ф. Сумцов. А до цієї збірки надійшла частина речей з Етнографічного музею при Харківському університеті. *«Початок якому положили ті речі, що були експонатами в 1902 році на XII Археологічному з'їзді в Харкові і лишилися там при університеті. ... До цих речей згодом додано ще багато від усяких жертвувателів і куплено за гроші»*. Серед них колекція глиняних виробів початку XX століття *«горщики, миски, глиняні ляльки, свистунці»*, а також *«старосвітські речі, що визначаються своєю стильністю та тонкою роботою (куманці для наливки, сільники і т. ін.)»*... [14, с. 220–221]. Принаймні в Харківському історичному музеї дони-

ні зберігається частина зібраної М. Ф. Сумцовим колекції більш крихких ніж кераміка писанок [1; 2].

Коротко зупинимося на головних опублікованих спостереженнях вченого. Гончарству присвячено окремих (IX) розділ «Очерков..» – «У гончаров» [13, с. 34–39]. У ньому подане важливе порівняння розвитку гончарного промислу Охтирщини початку ХХ століття з на 20 років ранішим, відомим з дослідження О. Д. Твердохлебова «Гончарный промысел в Ахтырском уезде в 1881 году» (1885). Микола Сумцов відзначив, що пророцтво останнього збулось – занепадаюче гончарство через дороговизну паливних матеріалів рятувалося переходом гончарів до пічних і цегляних робіт. Особливо занепало гончарство Охтирки, кількість гончарів у якій зменшилася, виробництво стало одноманітним, задовольняючи лише елементарні потреби в посуді. *«Упадок гончарного промисла идет рука об руку с упадком в народе художественных интересов»,* – підсумував учений [13, с. 35].

В інших осередках повіту занепад проявлявся у спрощенні оздоблення посуду та припиненні виготовлення кількох його типів. Зокрема, горщики, на думку вченого, повсюдно стали одноманітними. Лише в одного гончаря з м. Суми дослідник зустрів прикраси боків цих посудин «красивими смугами». Глечики також стали безликими. Лише в Межирічі вони мали «білу кайму на жовтому фоні», а в Котельві – «красиву геометричну орнаментацию, що частково нагадує давньокласичні форми». «Ринки», «жаровні», «банки» вчений вважав цілком «безликими». Микола Сумцов пояснював це тим, що багаті люди надбали фабричних виробів, а бідні скоротили свої естетичні смаки майже до повного їх зникнення. Тільки миски місцями втримали підполивну орнаментацию. Найбільш красивою поливою і різноманітними прикрасами рослинного та тваринного походження відрізняються миски гончаря маленького села Млинки під Котельвою Федора Гайдара [13, с. 35–36].

Зменшення асортименту виробів відбулося, оскільки втратився попит на окремі їх типи. Наприклад, припинилося виготовлення «весільних графинів з левами», що були «одночасно і підсвічниками і графинами» та «рюмок-трійчаток». Які, за твердженням Миколи Сумцова, гончарі давніших часів виготовляли іноді «замислуватими і красивими». Вчений зазначив також, що «років 15 тому на базарах і ярмарках можна ще було віднайти так звані куманці, полив'яні кувшини характерної форми, плоскі, з отвором в середині; рідина поміщалася в оточуючому отвір кільці посудини – красиво і оригінально. Тепер таких кувшинів не виготов-

ляють» [13, с. 35, 39]. Вчений знав, про що говорив, оскільки ще в 1889 році він писав про куманці в статті «Культурные переживания» [18, с. 46].

Стосовно «рюмок-трійчаток» Микола Федорович відзначив, що це були глиняні потрійні весільні рюмки, зв'язані між собою «пустим обідком». У всі три рюмки наливали горілку, а весільний гість всю її випивав із однієї [13, с. 35]. Про ці посудини першим до Миколи Сумцова згадав Лев Соколовський, та наступні за ним Олесь Пошивайло та Людмила Метка. Але досі їх ніхто не описав. Лише нещодавно у фондovій колекції Харківського історичного музею вдалося віднайти примірник цього рідкісного експонату (у книзі надходжень він значиться під номером КС-503, в колекційному описі – 26228–491). Про нього в інвентарних книгах написано таке: «Подсвечник тройной». Інші будь-які дані відсутні. Але з огляду на опис М. Сумцова і ретельний візуальний аналіз посудини можемо констатувати, що це саме «рюмки-трійчатки» (детальній їх характеристиці буде присвячено окрему статтю). А от місце виготовлення та шлях потрапляння до музею ще доведеться з'ясувати. Можливо саме ці рюмки-трійчатки згадані в «Каталоге выставки XII-го археологического съезда (в Харькове). Этнографический отдел» як *охтирський «підсвічник для трьох свічок»*, що надійшов на виставку з Харківського міського музею [4, с. 65]. Опис та аналіз глиняних рюмок-трійчаток заслуговує на окреме дослідження.

Згадує М. Ф. Сумцов і про «відкупну» кубишку з Мерефи, експоновану на Харківській сільськогосподарській виставці 1880 року. Єдиний екземпляр, що залишився від того часу, коли до в'їзду в місто потрібно було пройти огляд об'їзчиків на заставах, влаштуваних «винними відкупниками». Ця посудина мала два отвори і дві ємкості. Один з отворів (у звичайному місці) має зв'язок з призначеною для води ємкістю, розміром одна склянка; другий (боковий, потаємний, невидимий, під вухом кубишки) має зв'язок з порожниною на три склянки горілки. Боковий отвір (під вухом кубишки) затикався пробкою і замазувався глиною. Із головного під час огляду на заставі, лилася чиста вода. «Цікавий зразок майже дитячих хитрощів для обходу законів в попередній час» – резюмує автор – «перед якими хитрощі нашого часу – грандіозна робота» [13, с. 35–36, 39].

Микола Сумцов першим звернув увагу на писання гончарями хрестиків на глиняних глечиках. «В Межирічі, Лебединського тоді ще повіту, у Федора Романовича Падалки, що перебував на особливому рахунку серед гончарів Харківської губернії та і в ін-

ших місцях, наприклад у боромлянських гончарів, на кувшинах завжди малювався маленький хрестик. На інших гончарних виробах хрестиків не зображали». Дослідник тлумачить зміст зображень хрестів на пов'язаних з молочним господарством посудинах так: *«Звичай писати хрестики на глечиках зумовлений базарним попитом. Такі глечики охоче розкупувються бабами, які в хрестикові вбачають талісман від псування молока відьмами. Серед густої хмари забобон, оточуючих селян, повір'я про відьом тримаються надзвичайно міцно, і всяка порча молока нині, як і в давнину, пояснюється тим, що «відьма походила»»* [13, с. 38]. Нині ця тема добре досліджена. Хрестик на глиняному глечику – єдиний елемент орнаментативної глиняної посуду українців, семантичне значення якого вивчено досконало [10; 20; 6; 7; 8; 9].

Дуже важливі відомості дослідник навів щодо межиріцького гончаря Федора Падалки. «Среди окрестного крестьянства имя Падалки также хорошо известно, как имя хорошего гончара, но произведения его, по дороговизне и непригодности, не идут в народную массу, и среди гончаров не вызывают подражания. ... Бодрому настроению Падалки помогло просвещенное к нему внимание и содействие графини В. В. Капнист... которая оценила художественные склонности скромного и простого гончара и поддерживала его советами, указаниями и образцами. Многие вещи сделаны по моделям графини. Показывая мне в складе свои произведения, Падалка так и делил их на два разряда – «це от моего ума, а це графинины». От «моего ума» – обыкновенные, простые изделия, кувшины, курушки (для ладана), горшки и проч. т. п. «Графинины» – изящные поливные цветочники в виде дельфина, подсвечники-лебеди, пепельницы-драконы» [13, с. 235–236, 237].

Окремі розвідки вченого щодо глиняних виробів містяться в інших його публікаціях. Так, у статті «Культурные переживания», опублікованій 1889 року, Микола Сумцов опублікував роздуми щодо походження назв таких посудин як «куманець» та «глек», «кглек». Учений був упевнений у їх грецькому походженні, хоча не виключав, що «куманці» могли з'явитися внаслідок російського впливу. Щодо них вчений навів цікаву етнографічну інформацію про те, що куманці ще 1889 року виготовлялися місцевими гончарями. Продавалися в Харкові на базарах разом з іншим посудом, а в села привозилися лише на ярмарки, оскільки там на них був незначний попит, зважаючи на дорожню ціну (25–50 копійок) порівняно з іншими виробами. Вони мали оригінальну конструкцію – плаский тулуб з широким отвором посередині і з покриттям зверху. На вусі чи покритті іноді наліпленого фантастичного

звіра [12, с. 44–46]. У працях «Слобожане» та «Этнографический очерк Харьковской губернии», описуючи внутрішнє облаштування хати, вчений приділив увагу печі, згадав мисник [14; 15, с. 9–10], але відомостей про глиняний посуд не подав.

У двох значних етнографічних працях Миколи Сумцова «О свадебных обрядах, преимущественно русских» (1881) та «Хлеб в обрядах и песнях» (1885) містяться скупі згадки про глиняний посуд, використований у контексті обрядодій [17].

Загалом, постать етнографа-Сумцова постає перед нами як цікаве явище в українській етнології та керамології. Науковець, що зафіксував відомості, на які мало звертали увагу інші дослідники. Не записав би він цих відомостей, ми б ніколи не дізналися про існування та способи використання певних різновидів обрядової кераміки й виробів з обереговими знаннями Слобожанщини. Завдяки його спостереженням, ми можемо відслідкувати певні аспекти розвитку гончарства регіону в останній чверті ХІХ століття.

Принагідно щиросердно дякую охоронцям фондового зібрання Харківського історичного музею Вікторії Буличовій, Наталії Звержховській. Особлива подяка за всьляке сприяння в процесі цього дослідження Олені Хасановій.

Джерела та література

1. *Інвентарна книга Харківського історичного музею №2. Група ІІІ – історична (речова). 1948 р.*
2. *Інвентарна книга Харківського історичного музею. №3. Група ІІІ – історична (речова). 1948 р.*
3. Карнаушенко Г. Н. Работа Н. Ф. Сумцова «Очерки народного быта» как источник для этнолингвистического изучения русских говоров Слобожанщины [Текст] / Г. Н. Карнаушенко // *Культурна спадщина Слобожанщини : зб. наук.-попул. ст. – Х. : Курсор, 2011. – Вип. 24 : Культура, мистецтво, філософія, охорона пам'яток. – С. 238–244.*
4. *Каталог виставки ХІІ-го археологического съезда (в Харькове). Этнографический отдел. – Харьков: Паровая типография и литография М. Зильберг и с-вья, 1902. – 139. Добавление 8 с.*
5. Красиков Михайло Михайлович. Микола Сумцов як польовик [Електронний ресурс] // 20 Сумцовські читання: Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій. – Харків, 2014. – Режим доступу: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2014/article.html?n=882>.
6. Метка Людмила. Гончарство Слобідської України в другій половині ХІХ – першій половині ХХ століття / Метка Л. – Полтава: ТОВ: «АСМІ». 2011. – 240 с. (Українські керамологічні студії; вип. 2).

7. Пошивайло Олесь. Етнографія українського гончарства. – К.: Молодь, 1993. – 408 с.
8. Рахно Костянтин. Купівля молочного посуду як вияв жіночої господарчої магії // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2011. – Випуск 34. – С. 84–88.
9. Рахно К. Ю. Магический символ на кувшине для молока украинцев Сибири // Материалы VI Всероссийской с международным участием научно-практической интернет-конференции «Сибирский субетнос : культура, традиции, ментальность». – Красноярск: РИО КГПУ им. В. П. Астафьева, 2010. – С.117–131.
10. Спаська Е. Глечик з хрестиком: (Етюд з циклу «Чернігівське гончарство») // 1929. Т. 21–22, ч. I. – С. 35–41: іл.
11. Сумцов М. Ф. Дослідження з етнографії та історії культури Слобідської України [Текст] : вибр. пр. / упоряд., підготовка тексту, передмова, післямова та примітки М. М. Красикова. – Х. : АТОС, 2008. – 558 с. ; 30 с. іл.
12. Сумцов Н. Ф. Культурные переживания» Киевская Старина, 1889, т. 25.
13. Сумцов Н. Ф. Очерки народного быта (Из этнографической экскурсии 1901 г. по Ахтырскому уезду Харьковской губернии) Профессора М. Ф. Сумцова. // Сборник Харьковского Историко-филологического общества. Т. 13. / Труды Харьковского предварительного комитета по устройству XII археологического съезда. Т. II.– Харьков: Типо-Литография «Печатное дело», 1902. – 57 с.
14. Сумцов Н. Слобожане. Історико-етнографічна розвідка. – Х.: Союз, 1918.
15. Сумцов Н. Етнографический очерк Харьковской губернии. – Харьков: Союз, 1918. – 24 с.
16. Сумцов Н. Ф. Программа для собирания этнографических сведений о крестьянском населении Харьковской губернии // Багалея Д. И. Извещение // Харьковский сборник. Литературно-научное приложение к «Харьковскому календарю» на 1891 г. Вып. 5. – Харьков: Типография Губернского Правления, 1891. – I–XV.
17. Сумцов Н.Ф. Символика славянских обрядов: Избранные труды. – М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1996 (Этнографическая библиотека). – 296 с.
18. Сумцов Н. Ф. Этнографические заметки [Текст] / Н. Ф. Сумцов // Этнографическое обозрение. – 1889. – Кн. 3. – С. 111–133.
19. Твердохлебов А. Гончарный промысел в Ахтырском уезде в 1881 году // Труды комиссии по исследованию кустарных промыслов Харьковской губернии. – Харьков: типография губернского правления, типография окружного штаба, 1885. – Вып. 3. – 52 с.
20. Щербань А. Л. Хрестоподібні знаки на традиційній кераміці Лівобережної України: історія й семантика / А. Л. Щербань // Культура України. – Харків : ХДАК, 2014. – С. 83–90.

21. Шербань О. В. «Красне письменство», як джерело керамологічних досліджень культури харчування доби українців доби козаччини // Заповідна Хортиця. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Історія запорізького козацтва в пам'ятках та музейній практиці». – Спеціальний випуск. – Запоріжжя: А&V.Art.GROUP. – 2011. – С. 80–83.
22. Шербань О. В. Глиняний посуд у працях Хведора Вовка // Харьковский историко-археологический сборник. – Х. : Мачулин, 2012. – Вып. 11. – С. 82–95.
23. Шербань Олена. Глиняний посуд в культурі харчування українців кінця 1860-х – початку 1870-х років (за матеріалами, зібраними Павлом Чубинським) // Україна в етнокультурному вимірі століть. До 175-річчя з дня народження видатного українського етнографа Павла Чубинського. Зб. наук. праць. Відповід. Редактор П. М. Чернега. – К., Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2014. – С. 92–98.

ТАРІЛКА – КОРОЛЕВА ПОСУДУ (на прикладі експонатів із колекції ХІМ)

О. І. Хасанова,
ст. науковий співробітник ХІМ

Начебто посуд... Його і не помічаєш у скаженому ритмі сучасного життя. Надто вже дріб'язок, надто багато зараз у людини різних проблем та турбот, щоб про нього думати. Все це зрозуміло, але уявіть, яким було би наше життя без посуду?! Розглянемо ж його вчорашній та сьогоднішній дні.

Отже, коли ж з'явився посуд? Приблизно 6–7 тисяч років тому, коли людина вперше взяла у руки глину. Заготовлений матеріал розкочували в тонкі джгути і укладали по спіралі. Виходила посудина, яку потім розгладжували, малювали паличкою орнамент і обпалювали у вогні. Далі покращуються технології обпалювання, знаходяться нові матеріали для виготовлення посуду. Все це сприяло поступовому підвищенню його якості. Так з'явилася кераміка. Саме в античних Греції та Римі мистецтво виготовлення керамічного посуду досягло свого розквіту. На маленьких і великих блюдах давні майстри зображували різноманітних богів, сцени з їхнього життя (добре збереглися і стали відомі світу тарілки, зроблені у VI ст. до н. е. на грецькому острові Родос). Крім керамічного, почали робити олов'яний, срібний, а також золотий посуд. Виникає розподіл посуду на повсякденний, святковий та декоративний. Не слід забувати і про порцеляну. На її батьківщи-